

УДК 37.013.79

М.І. РОМАНЕНКО

ЗМІНИ ПАРАДИГМАЛЬНИХ ЗАСАД УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПТУ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Романенко Михайло Ілліч – ректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, доктор філософських наук, професор

Проаналізовано проблеми зміни парадигмальних засад управління освітою у контексті концепту стійкого розвитку. Обґрунтовано роль освіти для стійкого розвитку для ефективного управління освітніми змінами.

Ключові слова: стійкий розвиток, постнекласична освіта, філософія освіти.

Осуществлен анализ проблемы изменения парадигмальных оснований управления образованием в контексте концепта устойчивого развития. Обоснована роль образования для устойчивого развития для эффективного управления образовательными изменениями.

Ключевые слова: устойчивое развитие, постнеклассическое образование, философия образования.

The problems of changes of paradigm bases of governing of education in the context of concept of sustainable development are analyzed. The role of education for sustainable development for more effective government of education changes is grounded.

Key words: sustainable development, post-noclassical education, philosophy of education.

© М.І. Романенко, 2013

Постановка проблеми. Перехід до стійкого розвитку сьогодні є однією з принципових цілей державної політики. Проте, звичайно, йдеться про економіку, соціальну сферу, екологію. На Дніпропетровщині ж одним з пріоритетів у цій царині є саме стійкий розвиток освіти. Це пояснюється специфікою впровадження засад стійкого розвитку як принципово нової основи формування соціальних відносин постіндустріального зразка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми освіти для стійкого розвитку досліджуються у роботах Н. Вацкеїна, О. Висоцької, Н. Касимова, А. Урсула та інших вітчизняних і зарубіжних авторів. Загалом визначено роль концепції освіти для стійкого розвитку як інтегративної основи трансформування сучасної освіти на засадах постіндустріалізму. Однак її аналіз у контексті філософії освіти і методологічних засад становлення постнекласичної освіти та зміни парадигмальних основ управління освітою залишається периферійним аспектом наукових розвідок.

Метою дослідження є визначення сутності змін парадигмальних засад управління освітою в контексті концепту стійкого розвитку у процесі інтеграції змісту постнекласичної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія стійкого розвитку країни дійсно системно об'єднала три головні компоненти: економічний, природоохоронний і соціальний. Проте практика показує, що їх реалізація можлива лише через зміни у цінностях, компетенціях, смислових орієнтирах людини. Економічний підхід полягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів і застосуванні ресурсозберігаючих технологій, що вимагає і нових технологічних підходів, і нових способів економічного мислення. З погляду екології, стійкий розвиток повинен забезпечити цілісність біологічних і фізичних природ-

них систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери. І тут мова також іде про формування нової системи світогляду, нових цінностей коєволюції людства та природи, ноосферного мислення, про яке говорив ще В. Вернадський. Соціальна складова зорієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. А це неможливо без формування нових комунікаційних здатностей, прищеплення кожній людині цінностей толерантності, соціальної справедливості, полікультурності.

Роль виключно управлінських важелів тут є дещо обмеженою в силу специфіки самої стратегії стійкого розвитку. На сьогодні внесок політичного та державного управління в стійкість розвитку країни, регіону, світового співтовариства має оцінюватися позитивною динамікою змін темпів росту корисної потужності країни в умовах, коли ця ж тенденція характерна і для всього суспільства загалом. Тільки в цьому випадку може бути забезпечено стійкий розвиток сучасної цивілізації і кожної окремої країни. Відповідно до концепції й стратегічних документів ООН, кожна країна самостійно розробляє й реалізує, а значить і відповідає за свою національну програму стійкого розвитку. Із цією метою в багатьох країнах створені громадські організації, які й покликані бути провідниками ідей і каналом зв'язку між ООН і різними соціальними групами у відповідних країнах. Такі зв'язки теоретично мають забезпечити узгодження політичної стратегії розвитку кожної країни з глобальними цілями стійкого розвитку, які підтримуються міжнародними організаціями.

Однак, як правило, державні органи, відповідальні за розробку й реалізацію програм стійкого розвитку, в країнах відсутні, а тому звичайно від-

сутня і державна політика в сфері стійкого розвитку. А там, де вона все-таки присутня, державне управління не забезпечене технологією проектування стійкого розвитку. Навіть дії, спрямовані на упровадження управлінської методології та технології стійкого розвитку, реалізуються традиційними механізмами державного управління, що практично зводять нанівець зусилля з модернізації державної політики в цьому напрямі. По суті сьогодні відсутній організаційний суб'єкт управління стійким розвитком на державному рівні. Свідченням цього є і процес розробки та прийняття концептуально-стратегічних засад державного управління стійким розвитком в Україні [1].

На загальноцивілізаційному рівні ситуація також далеко неоднозначна. Існує схильність розвинених країн інтерпретувати стійкий розвиток як управлінську стратегію забезпечення існуючого розподілу ресурсів та їх споживання на користь так званого «золотого мільярда людства». Це викликає серйозну критику з боку інших учасників міжнародних відносин, у тому числі і в нашій країні. Очевидно, що в управління стійким розвитком мають бути покладені закони розвитку людства, з якими необхідно погоджувати політичні цілі, рішення й дії. Їх можна зрозуміти й використати як керівництво до дії при розробці стратегії стійкого розвитку людства. Якщо цього не відбудеться в самий найближчий час, людство очікує критичні ситуації, наслідки яких значно перевершують збиток від усіх війн, що мали місце в історії [2].

Все це призводить до того, що на перший план виходять не чисто управлінсько-економічні, а соціокультурні завдання впровадження моделі стійкого розвитку як на національному, так і на загальноцивілізаційному рівні. Відповідно стратегія переходу до стійкого розвитку на державному рівні вимагає передусім змін у системі навчання та виховання, і відповідно трансформації на засадах стійкого розвитку освітньої галузі. Саме тому програма стійкого розвитку освіти Дніпропетровщини розглядається нами як механізм вирішення не лише освітнянських проблем, але й усього комплексу завдань, які стоять перед регіоном у процесі формування сучасної економіки та соціальної сфери.

Особливості програми стійкого розвитку освіти регіону в тому, що вона містить у собі два основні компоненти. По-перше, це власне зміни у самій системі освіти. Вони стосуються впровадження нового змісту навчання у вигляді нових ціннісних орієнтирів освітньої діяльності, нових спецкурсів, нових форм та методів роботи.

По-друге, це інновації у системі державного управління освітою в регіоні. Йдеться про розробку технологій переходу до управління на засадах стійкого розвитку від окремого освітнього закладу до регіону з розробкою та упровадженням відповідних систем заходів у межах адміністративного реформування. Слід сказати, що в області вже розроблено програми переходу до управління стійким розвитком освіти на рівні багатьох районів та міст. На базі обласного інституту післядипломної педагогічної освіти здійснюється програма навчання

керівників загальноосвітніх шкіл, за результатами якого розробляються проекти переходу до стійкого розвитку кожної школи області. Обласна програма освіти для стійкого розвитку є механізмом формування управління галуззю на рівні всієї області.

Програма переходу до розвитку освіти регіону на засадах стійкого розвитку носить експериментальний характер. Хоча теоретичні положення такого розвитку є загальновідомими, а в Європі з 2005 року реалізується 10-річчя освіти для стійкого розвитку, власне формування практичних механізмів реалізації освіти для стійкого розвитку носить експериментальний характер. В області здійснюється експериментальний проект загальноукраїнського рівня «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджальної освіти для стійкого розвитку на термін 2009-2015 рр.». У проекті вже 2 роки беруть участь 60 шкіл регіону, ще приблизно стільки ж приєднується до нього щороку, на їх базі відпрацьовуються конкретні форми впровадження змісту, цінностей освіти для стійкого розвитку та принципи ефективного управління стійким розвитком освітніх закладів у контексті реальної ситуації в регіоні. Органи державного управління Дніпропетровщини при цьому виконують завдання не лише ініціювання та підтримки експериментальної діяльності, а й її відповідного кадрового, фінансового, нормативного забезпечення. Це стимулює інноваційну діяльність державних службовців на всіх рівнях, оскільки без новаторства неможливо вирішити ті проблеми, які постають у процесі здійснення експерименту [3].

Цікавим є сам термін «випереджальна освіта для стійкого розвитку». У сучасних умовах важко чисто адміністративними чи організаційними заходами забезпечити реалізацію довгострокових проектів – таких, як перехід на засади стійкого розвитку економіки чи всього суспільства. Дуже багато факторів, які практично неможливо спрогнозувати чи змодельовати. Тому єдиним виходом у цій ситуації є звернення до розвитку самого людського потенціалу.

Загальним лейтмотивом випереджальної освіти для стійкого розвитку є пріоритетність завдання створення передумов для максимального саморозкриття особистості – як в освітньому процесі, так і в подальшому житті. Якщо ми не можемо чітко спланувати системні соціальні процеси, то потрібно за рахунок освіти забезпечити формування творчих особистостей – такі люди своєю діяльністю забезпечать вирішення проблем, що стоять перед суспільством у процесі переходу до стійкого розвитку. Випереджальна освіта – це освіта, зорієнтована на вирішення не лише сьогоднішніх, але й перспективних проблем суспільства, упередження тих проблемних ситуацій, які можуть виникнути, за рахунок формування відповідних компетенцій та смислотворчих орієнтирів людей. По суті освіта у вигляді світогляду та знань людей формує майбутнє суспільство стійкого розвитку – це і є смисл випереджальної освіти [4].

Ми вважаємо, що саме за рахунок пріоритетного розвитку освіти можна вирішити соціаль-

но-економічні проблеми. Але не просто освіти, а освіти, зорієнтованої на цінності стійкого розвитку та активний вплив на формування відповідних життєвих орієнтирів людей і соціальних відносин суспільства. Ми маємо зрозуміти, що відтворення освітньо стандартів індустріально-капіталістичної економіки веде нас у глухий кут. Країни «великої вісімки», за винятком Канади, незважаючи на те що за абсолютними обсягами ВВП вони лідирують у світі, за якісними характеристиками розвитку економіки, поновлення ресурсів навколишнього середовища й розвитку соціального капіталу перебувають у другому-третьому десятку країн світу. Іншими словами, розвинені економіки цих країн не створюють достатньо сприятливого середовища для життя людей.

Освіта для стійкого розвитку, зорієнтована на людину та її потреби у сприятливому природному і соціальному середовищі, породжує і суспільство, зорієнтоване на людину. Саме цим шляхом – від освіти та формування нових цінностей до нової якості життя – йдуть світові лідери у царині формування суспільства стійкого розвитку, здатного вирішити глобальні проблеми сучасності, перш за все країни Скандинавії. Починаючи з 90-х років минулого століття ці країни активно будували в себе модель «екологічної економіки» й «економіки знань», використовуючи перш за все освітні ресурси. Вони почали масово виробляти нові знання, «екосистемні» товари й послуги, а потім включили у свою стратегію ще один продуктивний фактор розвитку і результат діяльності освітньої системи – соціальний капітал [5].

Тому на сьогодні це країни з добре гармонізованими складовими стійкого розвитку. Базові галузі

промисловості цих країн не зорієнтовані на використання значних природних ресурсів і дешевої робочої сили. Їхня характерна риса – домінування в структурі доданої вартості їхніх економік значної частини інтелектуальної й високотехнологічної праці. Всі ці країни перебувають серед світових лідерів за індексами екологічного виміру, конкурентоспроможності й за індексом суспільства, заснованого на знаннях. Вони дуже активні в інноваційній діяльності, направляють близько 3% й більше ВВП на дослідження і розвиток. Вони найбільшою мірою наблизилися до моделі «розумного суспільства», що є вищою формою розвитку цивілізації, заснованої на знаннях та освіті. На мою думку, саме така модель розвитку є найбільш перспективною і для України, і для Дніпропетровщини. А тому перехід до освіти для стійкого розвитку ми й розглядаємо як ключовий фактор побудови і у нас «розумного суспільства».

Висновки та напрями подальших досліджень. Таким чином, концепція освіти для стійкого розвитку виступає методологічною основою трансформації освітньої діяльності у відповідності з базовими тенденціями розвитку постіндустріального суспільства. Вона забезпечує узгодження інноваційного розвитку освіти у межах постнекласичної парадигми з глобальними напрямами еко- та гуманоцентричної переорієнтації розвитку цивілізації. З іншого боку, вона сприяє формуванню ціннісних орієнтирів та методологій організації освітніх практик, які узгоджуються з постсучасним світорозумінням. Найбільш перспективним напрямом подальших досліджень слід вважати конкретизацію принципів освіти для сталого розвитку у вигляді системи цілепокладання освітньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Соломатин Ю. Что такое «устойчивое развитие» для Украины? - <http://n-t.ru/tp/br/uru.htm>
2. Игнатенко А.А. «Сталий розвиток», или Хлестаковщина наших дней. - <http://kremenchug-kpu.nm.ru/think/th000002.htm>
3. Висоцька О. С. Концептуальні засади випереджаючої освіти для сталого розвитку / О. С. Висоцька // «Джерело». Дніпропетровська обласна педагогічна газета. – Дніпропетровськ : ТОВ «Книга», 2009. – № 21 (30). – С. 6.
4. Ващекин Н.П. Ориентиры опережающего образования / Н. П. Ващекин, А. Д. Урсул // Социс, 2000. – № 5. – С. 90-97.
5. На пути к образованию для устойчивого развития в России / под ред. Н. С. Касимова, С. М. Малхазовой. – М. : ГЕОС, 2006. – 206 с.